

כפרה קדושה

הכפרה היא קדושה בהודו. אין לה לשחוט אותה ואין לפגוע בה לרעה. אלפי פרות מסתובבות בחוצות הערים, חוסמות את הדרכים. עוצרות את התנועה ומפריעות לשטף החיים המודרניים. גם בישראל יש פרות קדושות, המחוסנות מפני פגיעה וביקורת. הצעירה שביניהן היא פרת הבסתון. כל ביקורת עליה, כל מחשבה חדשה אווירית, כל הסתייגות מדבר הנעשה בשמה, היא חילול הקדוש. אולם ישנה פרה קדושה לא פחות, והמוגנת עיד יותר, פרה הקשישה ממנה בשני דורות. זוהי הפרה הקדושה של החקלאות.

היה נדמה לרבים כי פרה זו בריאה ומשגשגת. הארץ התכסתה בשורות של קוביות לבנות. נוסעי המכוניות בכבישים יכלו לראות במרעייניהם סימנים של פעילות פוריה ומתפשטת.

והנה מפתבר כי הפרה חולה, חולה מאד.

בועיות ההסתדרות החקלאית נערכה בש"בוע שעבר הפגנה הסרת-תקדים. נציגי ה"התשובות החדשה קמו באולם, נופפו בסיס"מות מוכנות מראש ודרשו ביד רמה כי יינתנו להם אמצעי-ייצור, במקום עבודת דחק. ואילו במושב צוריאל, בגליל העליון, שבתו המתשיבים דוקא מפני שהפחיתו להם את מספר ימי עבודת-הדחק.

כנאום לשליחי המגבית היהודית המאוחדת גילה רענן וייץ, מנהל מחלקת ההתישבות של הסוכנות היהודית, כי מתוך 482 יושבים שהוקמו מאז קום המדינה, 422 — (כ־85 אחוזים!) — אינם נושי אים את עצמם.

ואילו תנועת המושבים גילתה, ביוכוח על הצמדת ההלוואות לדולאר או למדד, כי במחצית מושביה-העולים אין הכנסתה של המשפחה מגיעה ל־150 לירות לחודש — שכרו של נער שליח בתל-אביב.

יש רק גורם אחד המונע כיום תנועה גדולה מן הכפר אל העיר, בריחה המונית קטסטרופלית מן האדמה. למתישבים החדשים פשוט אין כסף לרכוש זירה בתל-אביב, להחזיר את החובות שלהם למוסדות ההתישבות. ואולי גם כואב לבם גנח המתישבה כי עשר שנות עבודה, שהושקעו בה אדמה הטובה, ירדו לטמיון.

★ ★ ★

מה מעיק על החקלאות העברית? למר"אית עין, קל לנתח את הגורמים. הגורם העיקרי הוא שהחקלאות גדולה מדי, כמשך עשר שנים, יושבו אנשים בלי חשבון וכלי תוכנית. כמו ב"תעשייה", היתה המגמה להעסיק אנשים בכל מחיר — ולא להיפק, להקים משק הגיוני וכריקיומא, שי יאפשר למועסקים בו לשאת את עצמם.

העולים באו ארצה, ליישב אותם על ה"אדמה, לתת להם בית, למסור לידיהם את כל האדמה הניתנת לעיבוד — זה היה אי"דיאל זה הושג — וזו, בעצם, כל ה"צרה. מאות מיליונים הושקעו. מקורות המים ורשת ההשקאה פותחו בזיונות. הן חקלאים רכשו טרקטורים וידע. יצרו המון עלה פלאים — גם הודות לריבוי השטח המעובד, וגם הודות לקפיצה גדולה בכמות היבולים לדונם.

אולם אוכלוסיות המדינה לא גדי"לה. לפתע נוצר מצב של עודפים גדולים — בירקות, בתוצרת ה"רפת והחול, ואפילו בפירות. המ"הירים ירדו.

באותו זמן הגיעו לארץ כמויות גדולות של עודפי-חקלאות אמריקאיים — ודוקא בזמן הקציר בישראל. אנשי הפלחה, שהיו זקוקים לכסף ושאין להם אפשרות לאכסן

את גרעיניהם, זרקו אותם לשוק. תוך שני תיים ירד מחירה של טונה שעורה מ־200 ל־150 ל"י.

בשנות הגאות לקחו החקלאים הלהאות מתקציב הפיתוח בריבית של 6%, מן השוק השחור בריבית של 18% ו־20%. כשהחלו מחירי התוצרת יורדים בהתמדה, כרעו תחת הנטל.

זוהי צרת הוותיקים. החדשים לא הגיעו אפילו לצרה זו — הם לא קיבלו מלכתחילה אמצעי-ייצור כדי לפרנס את עצמם.

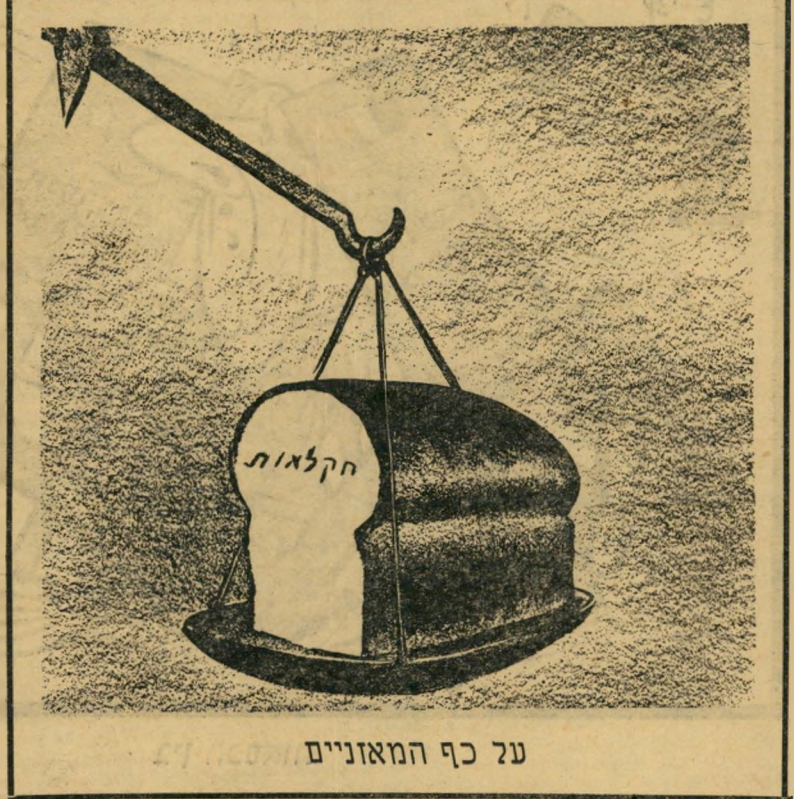
★ ★ ★
במידה שאפשר בכלל לתקן מצב זה, הרי התיקון מותנה כולו בגורם אחד: בתיכנון. תיכנון לצורך עיבוד רציונלי שאפשר ייצוא. אין זה גילוי של אמריקה. כל אחד מדבר

גם החדשים היו רוצים להתרכז בענף מיוחס זה. אך אין הדבר ניתן להם. בצדק, כי אין צורך בחלב נוסף, וגידול המספוא גידול תעשייתי. מים פי שניים ושלושה מכל גידול תעשייתי.

אולם איש המושב החדש אינו יכול לגדל גידול תעשייתי (כותנה, סלק-סוכר, בטנים) בצורה כדאית. בגידולים אלה, הפער בין רוח והפסד קטן מאד. רק תיכנון מדויק, ביחידות גדולות ותוך התמחות קפדנית, מבטיח תוצאות.

בכותנה, למשל, היכול הארצי הממוצע הוא 300 ק"ג לדונם. המשקים הוותיקים והחתת הגדולות מגיעים ל־350 עד 400 ק"ג לדונם. החקלאי החדש במושב מגיע בחלקתו להוות רק ל־200 עד 220 ק"ג לדונם. כדי להרויח הוא חייב להגיע לפחות ל־330 ק"ג.

יתר על כן: בחלקה קטנה אי אפשר לאחוז

על כף המאזניים

באמצעים יעילים לשמירה על בריאות ה"קרקע, למשל על-ידי גידול יבולים שונים וסירוגין באותה חלקה. גידול קבוע אחד — וביתוד גידול הירקות — מרושש את הקרקע וגורם למחלות-קרקע שקשה מאד לרפאן.

הפתרון הוא בשינוי יסודי של מהות המושב — זוהי שחיטה של עגל קדוש. יש להפוך את המושב למושב שיתופי, בו תעובד כל האדמה במרוכז, כיחידה קואופרטיבית ג"דולה אחת, תוך היסודל החלקות הפרטיות.

מובן שרק חלק מן החקלאים הנוכחיים במושב יוכל לעבוד או בחקלאות — העיבוד היעיל יקטין את הצורך בידיים עובדות. שאר חברי המושב יצטרכו למצוא עבודה בתעשייה, במקום או בחוץ.

★ ★ ★
הקיבוץ מתאים, מטבעו, הרבה יותר לתיכנון יעיל. הוא כבר מההה יחידה גדולה אחת. אולם גם בו מסתובב עגל קדוש, המפריע לתיכנון. זהו העגל של ה"עבודה השכירה. לא יכנס לייכוח הישן על הצד החברתי והמוסרי של עבודה שכירה בקיבוץ. אנשי הקיבוץ צודקים בטענם כי היא תהפוך את הקיבוץ לחוה קפיטליסטית. אולם מול טענה

נכונה זו עומדת טענה נכונה עוד יותר: שהאומה מסרה לקיבוץ את אדמתה לשם ניצולה היעיל ביותר — והדבר לא נעשה.

נניה כי טובת המדינה מחייבת שהקיבוץ יגדל גידולי תעשייה. ג"ר דולים אלה דורשים עבודה שכי"רה עונתית. מפני שהקיבוץ אינו רוצה בכך, הוא עוסק תחת זאת בכריכות-ידים — ענף המבזבז כי מויות פנטסטיות של מים, ואינו דרוש למשק הלאומי. או שהקיבוץ מתרכז בענף הרפת או המטעים.

זהו עגל שיש לסלקו מן הדרך.

★ ★ ★
עגל אחר, הספון שחיטה דחופה, הוא עגל המרבק של המפלגותיות. מקומה של המפלגה בשדה-הרעיונות — לא בשדה העגבניות.

קיימות עתה בארץ למעלה מחצי-תריסר מסגרות-גג מפלגתיות — לא על פי חלוקה אזורית, ואף לא על פי ענפי-הייצור, אלא על פי המסגרת הרעיונית. זהו נטל כספי כבד, הקובץ על החקלאות. והוא מכניס אנדרלמוסיה לשדה התכנון.

כי לצורך התכנון, אין די ביחידות גדר-לות, כמו הקיבוצים, החחת והמושבים ה"שיתופיים. יעילות התכנון מחייבת להפוך את כל החקלאות הישראלית ליחידה אחת. אין ספק כי רענן וייץ צודק, למשל, כאשר הוא דורש לחלק את הארץ לאזורים, ולהתרכז בכל אזור רק על הגידול הכדאי בו ביותר.

רעיון יפה — אבל איך עושים את זה כאשר המושב משקים שכי"נים מקבלים הוראות מחמש תנ"ר עות ארציות, בעלות המש (ואולי חמשים) דעות שונות?

רענן וייץ עצמו מייצג כפילות בלתי יעילה. כי לא יתכן תכנון יעיל — מן הסוג שהוא דוגל בו — כאשר השלטון מחולק בין שני מוסדות שונים, ואולי יריבים. אפי"לו כאשר קיים מרכז משותף לתיכנון, יש ביזבוז בכפילות שבין משרד-החקלאות ה"ממשלתי ובין מחלקת ההתישבות הסוכ"נותית.

★ ★ ★
תכנן ששחיטת כל העגלים הקדושים האלה — וחבריהם — אינה מספיקה. יש ליטול משהו מן הקדושה של הפרה-האם עצמה.

היו ימים שהחקלאות העברית היתה מט"רה לשמה — מעין אמנות למען האמנות. היא נועדה לפתור בעיות מספיוניות, מוס"ריות, חברתיות, מדיניות. אולם ימי א. ד. גורדון עברו.

יש להתרגל למחשבה חדשה: שלחקלאות יש רק תפקיד אחד, והוא לתרום את תרומתה לכלכלה הלאומית, במכסיומם יעילות ובי מינימום אמצעים וזידיים עובדות. אין טעם לתכנן מפעלי-מים גראנדיוזיים ולהקים יחידות-ייצור חקלאיות מעל לצורך האמיתי. כי מעל לנקודת-ריחיה זו, הופכת החקלאות נטל על האומה, תחת להקל עליה. האומה תצטרך לפרנס אותה בסובסידיות, בתקציבים ובהעלאה מלאכותית של המחירים — ובסופו של דבר יתמוטט הבנין כולו.

בכל אומה מתקדמת, הולך ויורד אחוז החקלאים באוכלוסיה, ככל שמשתכללות השיטות החקלאיות. אם רוצים במצב כזה לקיים אוכי ליסיה בכפר, יהיה צורך להביא לשם מפעלי תעשייה. הסיפמה שוב לא תהיה לעבוד, מן העיר אל ה"כפר" אלא, להעביר את העיר אל הכפר.